

EGYHÁZASDENGELEG

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV-2017.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés 5
2. Egyházasdengeleg bemutatása 7
3. Örökségünk 10
4. Eltérő karakterű településrészek Egyházasdengelegen 13
 - Hagyományos falusias beépítésű területek*
 - Változó megjelenésű falusias területek*
 - Változó megjelenésű gazdasági területek*
 - Beépítésre nem szánt területek*
5. Építészeti útmutató 18
 - Telepítés*
 - Magasság*
 - Tetőhajlásszög*
 - Tetőforma*
 - Színek*
 - Terepalakítás*
 - Kerítések*
 - Kertek*
 - Erkélyek, tornácok*
 - Ajtók, ablakok*
 - Homlokzatképzések*
 - Részletek*
6. Mai példák 36
7. Utcák, terek 40
8. Hirdetések, reklámtáblák 42

BEVEZETÉS

Engedje meg, hogy Egyházasdengeleg polgármestereként figyelmébe ajánljam jelen kiadványunkat, az Egyházasdengeleg Község Településképi Arculati Kézikönyvét, és a hozzá kapcsolódó, az önkormányzat képviselő testülete által jóváhagyott x/2017. y.zz. településképi rendeletet.

Önkormányzatunk a település reális helyzetét felismerve néhány évvel ezelőtt zászlajára tűzte a „Dengelegen Élni Jó!-DÉJ” településfejlesztési programot, melynek keretében innovatív, újszerű eszközökkel igyekszik a negatív gazdasági, demográfiai folyamatokat ellensúlyozni, a helyi lakosokat megtartani. A DÉJ keretein belül megvalósított programok, amellett, hogy a gyerekektől a szépkorúakig, a vállalkozásoktól a munkanélküliekig mindenkit igyekeznek megszólítani - sokféle területet ölelnek fel. Az akcióprogram központi eleme mégis a településen élők identitásának, a faluhoz való kötődésének erősítése.

A törvényhozó szándéka szerint a Településképi Arculati Kézikönyv létrehozásának célja, hogy a helyi közösségek hatékonyan óvják meg kialakult környezeti kultúrájukat és szervesen, egységesen fejlesszék tovább azt. Úgy vélem, ez a kézikönyv, - mely az itt élőknek, ideköltözőknek szól- teljes mértékben illeszkedik ehhez a törekvéshez.

A első fejezetek felsorolják és megjelenítik lakóhelyünk meglévő, megőrzésre méltó örökségét, épített értékeit, megcsillantják a hely szellemét, karakterét: mindazt, ami otthonossá, széppé, esztétikussá, élhetővé teszi a falut. Ennek megőrzése, ízléses gyarapítása mindannyiunk közös feladata és egyben állampolgári felelőssége is: hiszen nap, mint nap megéljük: a környezetünk minősége rányomja bélyegét közérzetünkre is.

A további fejezetek fotókkal, ábrákkal illusztrált, konkrét javaslatokat, követendő példákat sorakoztatnak föl: hogyan őrizhetjük meg az utcaszerkezetet, javíthatjuk az utcaképet, milyen ház- és-tetőformát, milyen építőanyagokat, színeket részesítsünk előnyben. Példákat arra, hogy mindaz, amit újonnan létrehozunk, hogyan lehet környezetébe szervesen illő, a helyi hagyományokat folytató, a falu arcát gazdagító.

Éljünk hát bátran ezen jó példák alkalmazásával, alakítsuk tudatosan saját környezetünket, községünk arculatát úgy, hogy a „Dengelegen Élni Jó!” programot kiegészíthessük egy érzéssel is: „Dengelegre Jönni Jó!”

Egyházasdengeleg, 2017. novembere

Berkes Balázs
polgármester

EGYHÁZASDENGELEG BEMUTATÁSA

Egyházasdengeleg Nógrád megye Pásztói járásában, a Cserhát déli lejtőjén fekvő, mintegy 500 fős kisfalu. Budapeستől 60, Pásztótól és Hatvantól 20-20 km-re található. A település Héhalommal és Erdőkürttel közös önkormányzati hivatalt tart fenn.

A területet és a falut is a Bér patak osztja hosszában ketté. A falut körülvevő területek földrajzi adottságai, domborzata, talajminősége kedvező alapot adnak a mezőgazdasági művelésre. Ezt fejezi ki a község címerén található búzakarász a csoroszlyával. A címer motívumai egy 18. századi dengelegi pecsétről származnak, és jól mutatják az akkori lakosság életvitelét.

Hivatalosan településünket 1905-től nevezik Egyházasdengelegnek, azelőtt Dengeleg volt a neve. Az elnevezés alapszava a dinga, denga, dinka szó, amely szláv eredetű és egy piros szőlőfajtát jelöl.

A község területét Kr.u. a 11. század végén a francia származású Kókényes-Rénold nemzetség birtokolja. A helység és a terület birtoklásáról 1221-ből származó okiratban találjuk az első írásos említést. A község határának első leírása 1246-ból származik. 1315-ben a falut a Szent Imre templommal együtt Kelyanus mester (de genere Kokenesrenold) fia Kelyanus és Benedek elajándékozzák rokonuknak (Kókényes nembeli Terényi) Bolchard fia Reynoldusnak. Reynoldus leszármazottai a 15. század végéig voltak Dengeleg tulajdonosai és ők kezdték magukat a birtokról Dengeleginek (Dengeleghy) nevezni. Innen kezdődően Dengeleget kuriális faluként említik. A 15. század végén Dengeleg a Rhédei család birtoka, de Rhédei László 1484. november 27-én elzálogosítja Putnoki Zsigmondnak a falut.

A község első írásos említésénél régebbi a katolikus templom, amely a 11-12. század fordulóján, a Szent Imre kultusz idején épülhetett. Akkor lett plébániává, amely megszakítás nélkül fennállott a törökök bejöveteleig.

A törökök Dengeleget 1544-ben foglalták el, a falu szerepel az 1546-os adóösszeírásban. Az összeírás szerint a község lakói igen jó körülmények között éltek, hisz a családfők 63%-át kötelezték dzsizje-adó és kapuadó fizetésére, s ez az átlagos arányszám felett áll. A török alatt terjedt el a reformáció tájunkon, amit a török nem ellenzett. Az evangélikus vallás felvételével még javultak a gazdasági mutatók is.

A török kiűzése komoly gazdasági visszaesést jelentett. A lakosság száma is megcsappant, rövid időre el is néptelenedett a falu, de már a 17. század utolsó évtizedében újra lakott, a Szent Imre templom pedig jól fedett.

Kisnógrád újratelepítésére a 18. század elején került sor. Dengeleg betelepítői a Podmaniczkyak voltak. Ők hívtak felvidéki birtokaikról szlovák jobbágyokat, s ettől kezdődően Dengeleg kétnyelvű településsé lett. A Podmaniczkyakhoz nem csak a falu újjászületése köthető, hanem az első dengelegi evangélikus elemi iskola megindítása is. 1703-ban kezdte meg működését s megszakítás nélkül azóta is fennáll. Felekezeti iskolaként 1948-ig az iskolák államosításáig működött. A katolikus elemi iskola 1849-ben alakult.

A 18. század elején, a Rákóczi-szabadságharc idején 1708. júniusában Dengelegen táborozott Bercsényi Miklós, A felséges fejedelem, II. Rákóczi Ferenc Iórincai táborából 1708. június huszadikán a lovasság egy részével Dengelegre jött, itt tanácskozott Bercsényivel.

Az egyházasdengelegi evangélikus gyülekezet, mely 1717-től Szirák leányegyházaként működött, két templomot is épített. Az elsőt 1787-ben, báró Jeszenszky Sándor kurátorsága idején, a másodikat 1837-ben báró Podmaniczky Mihály kurátorsága idején. Ez a templom ma is áll, műemlék jellegű.

A nógrádi esperességi gyülekezet 1865. május 11-én alapította meg újra a dengelegi evangélikus anyaegyházat, amelynek első felügyelője Plachy Tamás földbirtokos, első lelkésze pedig Valentinyi Sámuel volt. A gyülekezet azóta is fennáll.

A község közigazgatásilag 1950-től 1970-ig önálló tanácsként működött, a sziráki járáshoz tartozott. A település Szirák társközsége volt 1971-től egészen az 1990.-ig, az első önkormányzati választásokig, mikor is a település önálló hivatalt hozott létre. Az önálló oktatási intézmények létrehozásában, a helyi önkormányzatiság kialakításában jelentős szerepet vállalt fel a mai napig működő, 1989-ben alakult Faluvédő Egyesület.

1995-ben az evangélikus egyház aktivistáinak kezdeményezésére alakult meg az Erős Vár Alapítvány, 2005-ben pedig a Svagor Dengelegi Szlovákokért Egyesület, mely a szlovák nyelv és hagyományok ápolását tűzte ki céljául, mely a település mindennapjaiban is megjelenik. Az iskolában szlovák nyelvoktatás folyik. A település 2003-tól tart fenn testvér-települési kapcsolatot a szlovákiai Vidnával. A két község lakói, testületei, polgármesterei évente több alkalommal meglátogatják egymást, szerveznek mindkét helyszínen közös programot.

A képviselő testület, elemezve a településen zajló negatív demográfiai folyamatokat (előregedés, csökkenő születésszám, elvándorlás) illetve a kritikus gazdasági mutatókat, 2011-ben meghirdette a „Dengelegen Él Ni Jól!” településfejlesztési akcióprogramot. Az akcióprogram központi eleme a településen élők identitásának, a faluhoz való kötődésének erősítése.

ÖRÖKSÉGÜNK

Egyházasdengeleg három országos védettségű műemlékkel büszkélkedhet, valamint a területén található számos régészeti lelőhely (Rk. templom, Tanyai-dűlő, Hever-dűlő) igazolja ősidőktől való fennállását.

Szent Imre tiszteletére emelt római katolikus temploma a falutól keletre magaslaton áll. A 13. században épült az egyhajós keletelt templom oromfalas nyugati homlokzattal, melyet a 14. században nyugati irányban bővítettek újabb hajóval és északi oldalán sekrestyével. A hajónál keskenyebb egyenes záródású szentélye és a kisebb hajó téglából, míg a nagyobb hajó és a sekrestye kőből épült. Az egyszerű nyeregtetővel fedett épületen zsindegyfedés van, külső falai vakolatlanok. Afalait félköríves záródású ablakok tagolják, a nyugati homlokzatán kisméretű három karélyos kőablak található. Északi homlokzatán a sekrestye fölötti szakszon fogazott téglapárkány készült.

Másik jelentős műemléke a község főutcáján álló, 1837-ben késő barokk stílusban épült evangélikus temploma. Az egyhajós templom dél-nyugati homlokzatából enyhe rizalittal előreugró középtornya van. Hajója síkfödémes, a torony- és karzataja csehsüveg boltozattal fedett. Bejárata a torony középvonalában a dél-nyugati homlokzaton található.

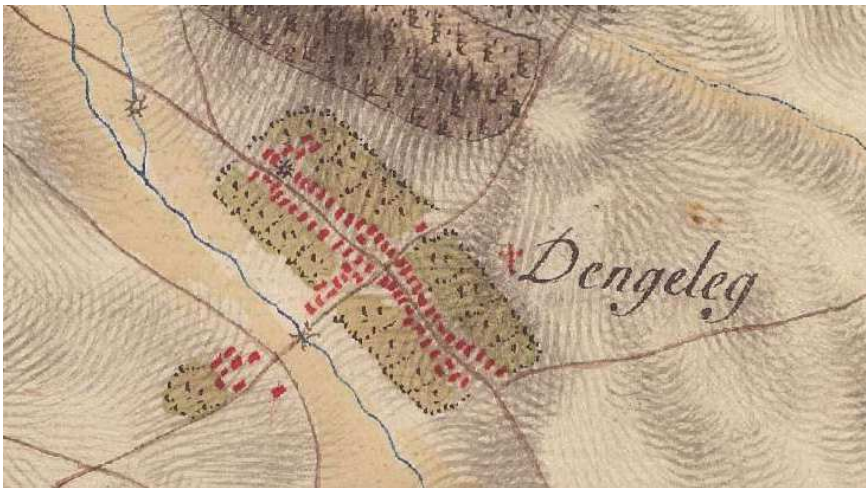

A Sport utcában álló műemlék magtárat feltehetőleg a Podmaniczky család építette 1830-1840. között. A téglalap alaprajzú emeletes épület kontyolt tető lezárású. Bejárata a dél-nyugati homlokzat első tengelyében található, földszinti helyiségei három hajós, pillér- és oszloptagolásúak, csehsüveg boltozatokkal fedettek.

A falu helyi örökségének kiemelkedő értéke a történeti településszerkezet fő eleme a mai Rákóczi utca. Az újabb korok beépítései nem roncstolták, hanem kiegészítették és tovább építették egy új utca, a Sport utca nyitásával.

A korai időktől kezdve kialakult, a Bér-patak völgyének keleti oldalára települt falu, mely feltehetőleg hosszú változási folyamatok után húzódott le az r.k. templom környezetéből a patakhoz közeli dombra.

Hosszú időn át, mint egy utcás falu, alig változhatott szerkezete, míg a patak nyugati oldalán kiépülő uradalmi központ megközelítésének igénye létrehozta a Petőfi utcát.

Az első katonai felmérés (1768-1787) a mai Rákóczi utat és a belőle leágazó mai Petőfi utat már ábrázolja a patak túloldalán kiépülő uradalmi közpottal. Ekkor még nem áll az evangélikus templom, csak a temetőhelyet jelzi a térkép.

A második katonai felmérésen (1806-1869) is a korábbi beépítések kerülnek ábrázolásra, de itt már megjelenik az aztóta a főutcán felépült evangélikus templom is és a mai műemlék magtár feltüntetése is megtörtént.

A Rákóczi út szélessége, térfalai, az útra merőleges szalagtelek és fésűs beépítésük a mai napig őrzik eredeti település szerkezeti adottságukat. Számos portán a tovább élnek az évszázados múltú épületek visszaidézve a település korábban sokkal egységesebb falusi karakterét.

A település helyi jelentőségű értéke a Brach Dezső által 1820-körül építtetett kúria, mely jelenleg iskolaként funkcionál. Kiterjedt parkjában rendezik évről, évre a „Dengelegi Juniális” egész falut megmozgató rendezvényét.

Klasszicizáló, középrizalitos tömegét kontyolt nyeregtető fedí. Belső elrendezése alapjaiban visszatükrözi az egykori tereket, de új funkciójának megfelelően számos kisebb helyiségre osztották fel a szobákat.

Helyi építészeti értékek azok a népi lakóházak, melyek a Rákóczi úton sorakoznak. Míves holokzatképzésük megőrzésével építőik igényességének állítanak emléket a mai utódok. A téglaburkolattal, vakolatdíszítéssel gazdagított homlokzatok arányrendszerükben azonosak a tipikus falusi lakóházakkal, de részletképzésükben már a polgárosodó parasztság ideáljának hírmódói.

Egyházasdengeleg a Cserhátalja kistáj Bér-patakkal tagolt, észak-déli irányú völgyében helyezkedik el. Jellemzően nagytáblás művelésű mezőgazdasági parcellák alkotják mozaikos tájszerkezetét. A földútak és vízfolyások mentén kialakult erdősávok, helyenként kiterjedt erdőfoltok jelentik az országos ökológiai hálózat területének településre eső részeit. A falu északi határa érinti az országos tájképvédelmi övezetet. A Rákóczi utcai lakótelkek folytatásában az észak-nyugati kitettségű dombháton megmaradt egykori szőlő parcellák részben erdősült tájképi megjelenése festői háttérrel ad történeti településszerkezetet máig őrző házsoroknak. Az intenzív mezőgazdasági művelés ellenére a művelés alá vont területek közé ékelődött természetközeli állapotú területek gazdag növény és állatvilágot tudhatnak maguknak. Dengelegen a közelmúltban honosodott meg a levendula termesztés a másol is általános gabona és takarmány növények termesztése mellett.

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

Eltérő karakterű települési területek lehatárolására, a településkép, arculati jellemzők és település karakter bemutatásával.

Hagyományos beépítésű falusias területek

Változó megjelenésű falusias területek

Változó megjelenésű gazdasági területek

Beépítésre nem szánt területek

HAGYOMÁNYOS BEÉPÍTÉSŰ FALUSIAS TERÜLETEK

Egyházasdengeleg hagyományos beépítésű falusias területe a Rákóczi utca. Az utca teljes hosszában nem egységes a beépítés, azonban ez a település legrégebben lakott része. Itt alakult ki az az állandósult teleszerkezet és hozzákapcsolódó beépítés, amiben az épületek cserélődnek, de a teljes terület arculata megmarad hagyományos, falusias jellegűnek.

A főutcán szinte kivétel nélkül oldalhatáron álló beépítéssel, előkerttel kerültek elhelyezésre a lakóépületek, melyek folytatásában gazdasági épületek is létrejöttek. A magastetős házak ma már változatos tetőidomúak, de még találkozhatunk olyan régi épületekkel is, melyek őrzik a palóckontyos tetőzetüket. A jellemzően földszintes épületek között néhány magasabb, kétszintes, ill. tetőtér beépítésű is van az utca északi végében. A házak jelentős része a falusias jelleghez illeszkedően cserépfedésű, néhány helyen rombuszpala fedésű.

A Petőfi utca torkolatánál helyezkednek el a település intézményei, ez a faluközpont.

Az utcára néző és az oldalhomlokzatok megjelenése leginkább az építési időhöz kapcsolódó szokásokat tükrözik. A régebbi vályog épületeknél tagolt kisméretű ablakkal ellátott vakolt, újabban kőporos felülettel találkozunk. Ezek között a hosszúházak között a tehetősebb porták esetében gazdag díszítésű vakolt homlokzatok és ún. rópatégla-burkolatú épületek is vannak. A főutcai házak egy részére az oromzatos kialakítás jellemző, hol palóckontyos deszka oromzattal, hol vakolt téglakoromfallal. Az 1960-as évekből való díszített, színezett kőporos homlokzatokat is találunk a sátoztetős házakon.

A sokféleség ellenére, különösen a néhány megmaradt régi épületnek köszönhetően, az utca falusias jellege máig megőrződött, melyhez hozzájárul a közterületről is jól látható gondozott kertek, udvarok látványa.

VÁLTOZÓ MEGJELENÉSŰ FALUSIAS TERÜLETEK

A Petőfi utca és Sport út területének mai beépülése az 1950-es, 1960-as évektől datálható. Ekkor jelentek meg a településen az első sártortetős lakóépületek. Majd a későbbiekben az 1980-as és 1990-es évek többszintet magukba foglaló nagyobb méretű lakóépületei. A nagyrészt kétoldali beépítésű utca a domboldal rétegvonalára települve jelentett fejlődési területet a falu számára a Bér-patak vízöntéssel veszélyeztetett részén túl. A szélesebb szalagtelkeken itt is oldalhatáron álló beépítés alakult ki, az épületek néhány kivételtől eltekintve földszintesek, magastetős fedésűek. Az épületeket azonos előkertmélységgel építették az utcai határvonal közelében.

Sport út déli szakaszának kétoldali beépítése, az utcafásítás elrejti a sokféle, változó építészeti karakterű házat.

A Petőfi utca torkolatában megjelenő, a hagyományos falusi beépítéstől eltérő beépítések.

VÁLTOZÓ MEGJELENÉSŰ GAZDASÁGI TERÜLETEK

A település gazdasági területei a Sport úton találhatóak.

A Sport és Petőfi út kereszteződésében elhelyezkedő területen, mely magában foglalja a műemlék magtár épületet is, több épületből kialakult keretes beépítés található. A hagyományos épületekhez hasonló megjelenésű földszintes gazdasági létesítmények a telephely utcaképi megjelenésében is meghatározóak. Míg az egykori magtár épület a telek utcai vonalán áll, addig a jelenkori épület állomány előkertes beépítéssel húzódik vissza a műemlék tömege mögötti beépítési síkra. Az ingatlan jól karbantartott, belső zöldfelületei, előkertjének gondozottsága a tulajdonosok környezeteük iránti igényességét jelzik.

A Sport út északi végében található egykori tsz major állattartó telepe a funkciójának megfelelő nagy alapterületű gazdasági épületekkel lazán beépített ingatlan. A terület változó tulajdonviszonyai változó használati intenzitást eredményeznek. A faluképben csak a látóhatáron megjelenő beépítések nincsenek kapcsolatban a település lakóterületeivel még akkor sem, ha a telep megközelítése a Sport úton lehetséges. A major határain egykor telepített védőfásítás, növényzet fohíjjássá vált, mára már nem fedi el a terület közterület felől rendezetlen feltárulkozását.

BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLETEK

A falut körülvevő táj a Cserhátalja kistáj része. A lakott területet körülvevő beépítetlen természeti környezet meghatározó elemei a mezőgazdasági művelésű táblák, valamint a patak völgyeket kísérő rétek és a szétszórtnan kiterjedő erdő foltok, földutat követő fasorok.

Ezen a külterületen nincsenek épületek. Az erdősült részek és művelt mezőgazdasági területek határán helyenként a vadászati tevékenységet kiszolgáló erdei építmények, vadászlesek, vadetetőik találhatók csak.

A gazdálkodást befogadó kultúrtájon az ember építő tevékenysége nem jelenik meg, hiszen a termelés és a zárványokban megbúvó vadvilág helye van itt. Ha az árpád-kori műemlék templom elől, mint a település magaslati pontjáról ha szétekintünk, ezt a harmonikus tájképet láthatjuk. Ennek a századok során kialakult rendnek vagyunk jelenkori őrzői, ahol mindennek helye van a látóhatár tágasságában.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Az egyes településrészekre vonatkozó építészeti ajánlások nem tudják meghatározni azt a teljes építészeti eszköztárat ami „széppé” teheti az adott települést. A továbbiakban bemutatott követendő példák azonban segítségül szolgálnak a jó gyakorlatok elvének követésére építészeti, környezetalakítást érintő döntésekben.

Arra a kérdésre, hogy mitől szép egy településrész képe, nem lehet tömönlatban válaszolni. A szépség szubjektív. Van, akinek azért szép valami, mert itt született, van akinek azért, mert nem rég költözött ide, s megvalósította álmait. Mégis, ebben a fejezetben szeretnénk határozottan állást foglalni arról, hogy milyen épület való ide. Azokat a lehetőségeket kívánjuk bemutatni, melyek megismerésével elkerülhetjük a telepítés, épületmagasság, tetőforma, anyaghasználat, tároló és kerítésépítés legáltalánosabb hibáit.

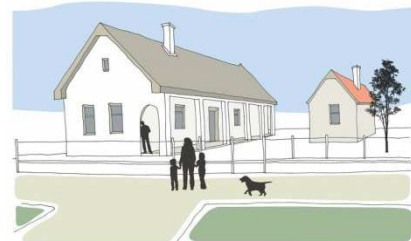
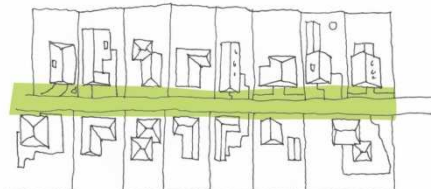
Hagyományos beépítésű falusias területek

TELEPÍTÉS, TEREPAKÁRÍTÁS

A Rákóczi úton a lakóházak többsége az oldalhatárra épült az utcára merőleges, vagy párhuzamos nyeregtetővel. A közösségi rendeltetésű épületek (templom, közösségiház, kultúrház) szabadon álló elhelyezésűek, tetőformájuk is változatos.

A falusias megjelenésű utca, az útra merőleges, jellemzően fésűs beépítésű telekszerkezet, a beépítés ritmusának megőrzése csak úgy lehetséges, ha figyelembe vesszük a telek környezetének jellemző tulajdonságait. Az új épületek elhelyezésénél, vagy meglévő épület bővítésénél mindig fontos, hogy az utca épületekkel meghatározott térfalát, építési vonalát ne bontsuk meg. Lényeges cél a tervezett épület elhelyezésénél, hogy a házak sorában ne űrt képezzünk, hanem folytassuk a „sormintát”, lépünk a megüresedett helyre. Az évszázadok alatt kialakult rendet építsük tovább. Ez azonban azt is jelenti, hogy a történeti okok miatt korábban mély előkerttel megvalósított épületeknél az eredeti építési helyet tartsuk meg.

Melléképületek megvalósításánál is kövessük a környezetünk rendjét. A gazdasági-, állattartó épület elhelyezésénél legyünk figyelemmel a szomszédjainkra, mások életét ne zavarja gazdálkodásunk.

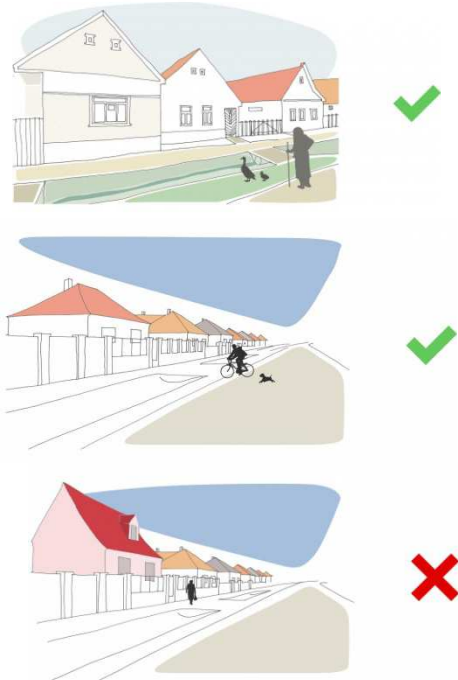

MAGASSÁG

Ezen a hagyományos beépítési területen az épületek magassága az építés idejétől függően jelentősen eltér egymástól. Az utóbbi ötven évben épült lakóépületek magasabbak az előző 150 évben épülteknél. Az új építések során a környezetüknél kiugróan magasabb házak - bár formájuk, színezésük, anyaghasználatuk önmagában kellemes látványt nyújt - az utca, a településrész képét mégis megváltoztatják, ezért nem ajánljuk építésüket.

Mivel a területen többféle épületmagasság és tetőforma is megjelenik, ezért elsősorban a szomszédos épületek magasságához idomuljunk. Arányosan tarsuk tiszteletben környezetünket és törekedjünk a földszintes épületek esetében is az illeszkedésre.

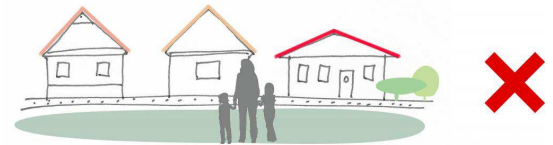
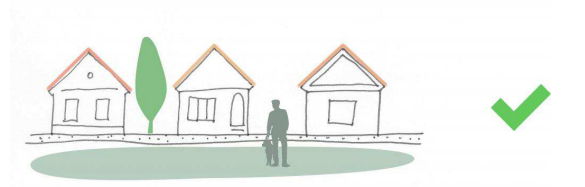
A falu és egyben az utca legmagasabb épülete az evangélikus templom. Tartsuk szem előtt a környezetünk épületmagasságaihoz való alkalmazkodást és ne építsük túl a szomszédot, a templomot.

TETŐHAJLÁSSZÖG

Ezen a területen a történelmileg kialakult beépítések környezetébe a meglévőkhöz hasonló hajlásszögű tetőket - jellemzően 35-42 fokos hajlásszöggel - ajánljuk. A néhány éve oly divatossá vált mediterrán vagy alpesi tetőforma egyáltalán nem való ide.

A környezetünkhöz való illeszkedés megkívánja, hogy mi is folytassuk az egyszerűség hagyományát. A közel azonos hajlásszögű tetők ritmusa mind az utcaképben, mind a települést távolról szemlélve, nyugodtságot, rendet sugall. A hagyományos falusi építészetben nem jellemő a kirívó, egyénieskedő formák megvalósítása. A tetők meredekségében is azért követjük egymást, hogy hasonló fedőanyag kerüljön rájuk, így elősegítve az egységes megjelenést.

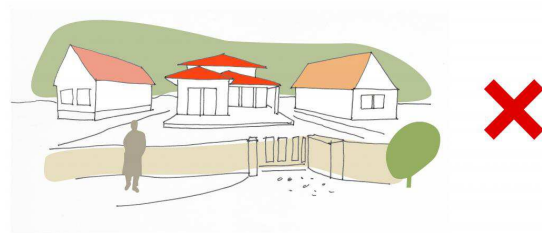
TETŐFORMA

A lakóházak tetőformája is megváltozott az elmúlt évtizedekben, de itt még ma is több a hagyományos, egyszerű nyeregtető, palóckonytos nyeregtető, természetesen az újabb sätortetős házak közé vegyülve.

Az új házak építésénél, a meglévő házak felújításánál elvárjuk, hogy a szomszédos házak tetőformájához igazodjon az építetű. Az ugyanis nem szépíti a faluképét, ha két sätortetős ház közé egy nyeregtetűs új ház kerül, vagy fordítva, csak azért, hogy eleget tegyen az utcára vonatkozó településképi követelménynek.

Ha az építéssel érintett telek körül már kialakult egy nyeregtetűs házakból álló utcakép, akkor oda ne tördelt, sätortetű formájú épület kerüljön, hanem a szomszédokhoz hasonló egyszerű nyeregtetűvel fedett ház.

Tehát a legfűbb szabály ez esetben is a környezetűnkhez való igazodás.

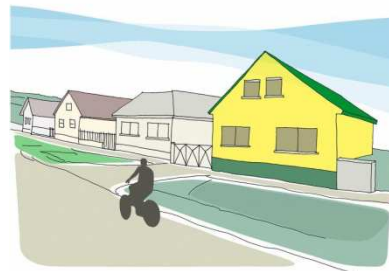
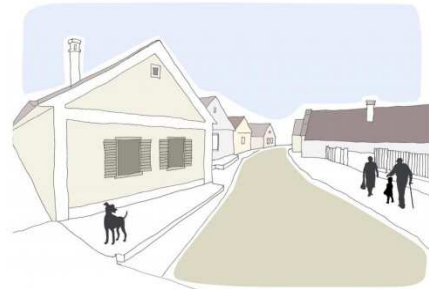
ANYAGHASZNÁLAT, SZÍNEZÉS

A falu házait a hagyományos anyaghasználat jellemzi. A tömör hatású lábazaton vakolt, festett falak nyugszanak, melyeket lefed a cserépfedésű tető. Ez az alapképlet, minden ház hármastagolása. Ezt a szerkezeti és anyaghasználati szabályt tartsuk be. A súlyosabb hatású anyagok mindig a földre támszkodjanak, vizuálisan és az égfelé emelkedve legyen könnyedebb a ház homlokzata, mind felületi megjelenésében, mind színében.

A természetes anyagból (kő, fa, cserép) készülő részek felülete akkor a legszebb, ha megtartja természetes színét, s csupán tartósságát növelő szintelen kezelést kap. Kőfalak, lábazatok építésére használjunk a közelben fellelhető helyi követ, kerüljük a tapétaszzerűen ragasztott felületek kialakítását.

A legelterjedtebb itt is a világos, természetes színű (festett) fal. Falusias környezetben minden élénk megjelenésű anyag használata kirívóan hat a visszafogottabb környezetéhez képest. Merjünk bátran újra felhasználni régi, patinás felületű anyagokat régi házak felújításánál, ezek jobban illeszkednek a meglévő utcaképhez.

Bár a településképet nem rontja a színvilág változatossága, de fontos, hogy a különböző árnyalatok a meleg színek skáláján maradjanak, kerüljük a rikító színek használatát.

KERÍTÉSEK

Dengeleg főutcáján, de talán az egész faluban is a legjellemzőbb kerítéstípus az alacsony, tömör lábazaton álló, áttört hatású fémkerítés, vagy fa léckerítés. A terméskő-, vagy betonlábazatra készült kerítések talán csak egy-egy részletben, csúcsdíszben, festésükben különböznek csupán, de megjegyezhetően egy-egy ház sajátjai.

Ezeket a kerítéseket - különösen a helyi értékkel bíró lakatos, vasas munkát - őrizzük meg, újítsuk fel. Számtalan helyen találkozhatunk az un. Haidekker típusú, vagy annak egyszerű másolatát megjelenítő fonatos fémhálóból kerítésmezőkkel. Ezek csaknem egy évszázada hozzátartoznak a vidék építészeti hagyományaihoz, megőrzésre érdemesek.

A modernebb lábazattal készülő új kerítések esetén ügyeljünk, hogy a lábazat anyaga hasonljon az épületek lábazatához. A felső, áttört mezőket alakító lakatos szerkezeteknél igazodjunk a szomszédos kerítés magasságához, osztásrendszeréhez, de ne másoljuk gépi kovácsolású betétekkel a régi kerítéseket. A fém részek festésénél ne használjuk több színt és kerüljük az élénk színeket is.

Az áttört hatású felépítmény lehet fából is, de ez esteben is törekedjünk az egyszerűsége és tartósságra, hiszen erre is találunk példát a településen.

Tömör, palánszerű kerítéseket nem javasolunk építeni, ha igényünk van a belátást gátló zárásra, ültessünk sövényt kerítésünk mögé. Az átlátható kerítés láthatóvá teszi gondozott virágos kertünket, mely saját portánkon túl az utca és a falukép díszévé válhat.

A kerítés nem arra való, hogy megvédje a tulajdonost az ellenségtől, a tolvajtól. A kerítés legfeljebb jelzi az idegennek, hogy a magánterület és a közterület határa hol van.

KERTEK

Egy falusi kert, a ház után a porta második arca.

A telek klasszikus hármastagoltsága több helyen megfigyelhető és követendő példa.

Az épület előtti díszkertben számos helyen gondozott virágágyások, örökzöld dísznövények vannak, ezek ápoltsága elsődlegesen meghatározza az utcaképet.

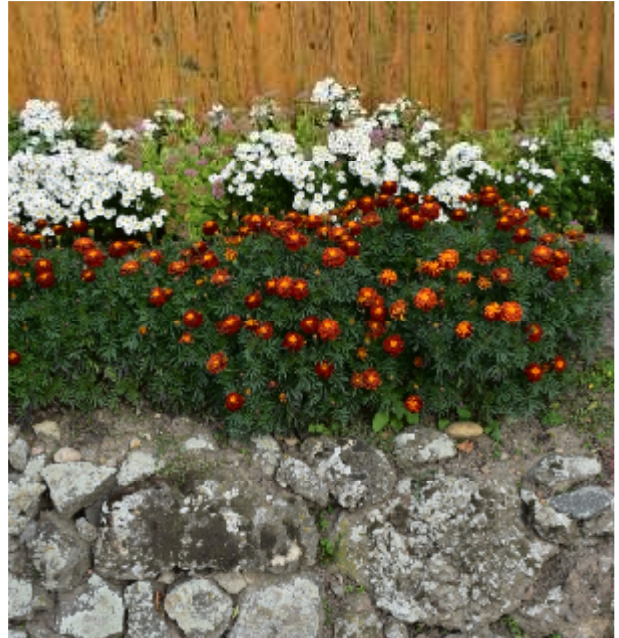
Az épületek melletti oldalkertek már változatosabb megjelenéssel bírhatnak, hiszen a tulajdonosok életvitelük nagyban meghatározza ezek funkcióját. Ezek a kertrészek lehetnek díszkertek, pihenőkertek, vagy akár haszonkertek is.

Az ingatlanok hátsó keretei ugyancsak az életviteltől függően lehetnek változatosak, bár a falusias környezetben a házkörüli termelés céljára lehetne leginkább használni őket.

Az egyes kertrészekbe telepítendő növényzet kiválasztásánál legyünk figyelemmel a helyi sajátosságokra, válasszunk a területre jellemző őshonos növényfajtákat. Kerüljük az allergén, invazív jellegű dísznövények kiültetését, gondoljunk családunkra és a környezetünkben élőkre egyaránt.

A közterületről jól látható kertrészekben ültessünk virágos növényeket, például véve a hagyományos falusias portákról, hiszen szeméttel gyönyörködtető látvány az utcáról egy állandóan viruló virágos kert. Ne válasszunk a nyírt gyep és tujabokrok egyhangúságát. A virágágyásokat illatozó gyógynövény ágyásokkal egészítsük ki, így még a család fűszer és tea igénye is kielégíthető.

A településen hagyományokkal rendelkező szőlő kultúrát folytassuk tovább. Ha csak a hájtáji gazdaságban is, de legyünk önellátóak gyümölcsből, zöldségből. A díszfák telepítése mellett ültessünk gyümölcsfákat, termést hozó növényeket.

TORNÁCOK

A falusias beépítések hosszúházainak jellegzetes része a tornác, erre itt Dengelegen is találhatunk példákat.

A tornácok jól használható átmenetet képeznek a belső és külső terek között.

A nap járásával változó árnyékoltságú átmeneti tér védelmet biztosít a mögötte lévő homlokzatnak, nyílászáróknak és egyúttal ki is egészíti a ház zárt tereinek funkciót. Egy tornác sok mindenre használható: ideiglenes esőbiztos tárolásra, a nappali terek bővülete lehet, vagy előtető a bejárat előtt, esetleg pihenő tér a kánikulában. Ezért fontos, hogy megőrizzük nyitottságát, átjárhatóságát: ez az összekötő kapocs ház és kert között, ami minden falusi, vidéki porta hasznos része. Gondoljunk erre, ha meglévő öreg házuk felújítását, vagy új épület építését tervezzük. A hagyományos forma és térképzés ma sem avult el funkcionálisan.

A településen a tartóoszlop nélküli változatok a jellemzőbbek, ha mégis alátámasztás szükséges a tornácához, fa anyagban gondolkozzunk, mert ezek jobban illenek a keskeny folyosók oldal irányú lezárásához. A tornácok utca felőli nyílása maradjon nyitott, a befalazott utcai nyílás megváltoztatja a főhomlokzat karakterét nem ajánljuk.

AJTÓK, ABLAKOK

A falu hanyományos népi lakóházain a nyílászáró arányok mindig álló formátumúak, megnyújtott magasságukkal esztétikusan illeszkedtek a homlokzathoz. Ez igaz a bejárati ajtókra is. Felújítás, átalakítás esetén ne dobjuk ki ezeket a nyílászárókat: újítsuk fel őket, üvegezésüket pótoljuk és ha menthetetlennek bizonyulnak, gyártsunk újat a régi mintájára.

Az idő változásával a házak és benne a nyílászárók is változtak. A több fény igénye létrehozta a nagyobb ablakot, azonban a műszaki modernizáció nem ellentétes a nyílászáró formai értékének megőrzésével. A ház teljes megjelenéséhez illeszkedő, műves kialakítású ablak visszatükrözi a lakók szépérzékét is.

A felújítás során az épületeken tervezett árnyékoló szerkezetek beépítése során törekedjünk arra, hogy az utólagos redőnyök, zsaluk ne rontsák el az eredeti szerkezet, ahomlokzat esztétikus megjelenését. Minden esetben gondoljunk a célszerűség mellett a formai kialakításra is, az utólagos redőnytokok rejtett kivitelben készüljenek.

A nyílászárók színezésénél használjunk hagyományosan visszafogott színeket, kerüljük a sötét színárnyalatokat.

HOMLOKZATKÉPZÉS

Az egész településen a hagyományos és egyben természetes anyagok használata, felületi megjelenése jellemző. Kő-, téglalábazat, vakolt, festett fal, régi fa oromzatok, zömmel cserépfedés, elvétve rombuszpala van az épületeken.

A vakolt homlokzatok színezésénél kerüljük a rikító, a környezetükből kihívóan megjelenő színek használatát. A természetben is megjelenő visszafogott színezés mellett a felületek részletgazdag kialakítása teremt jó összhangot az épületeinken. Műanyaghatású, csillogó felületek alkalmazását kerüljük, ezek idegen zárványként jelennek meg a hagyományos falusias környezetben.

A tetők cserépfedése javasolt, fém anyagú fedéseket csak korcolt lemezfedésként használjunk, az ipari hatású táblás fedések utcai megjelenése idegen a terület építészeti környezetében.

Amikor meglévő épületünket utólagosan hőszigeteljük, a homlokzatra kerülő hőszigetelés esetén őrizzük meg a ház eredeti vonásait, ne tűnjenek el a vakolatdíszek, a természetes megjelenésű kő-, téglafelületek. Kerüljük a túlzó, giccsbe hajló ablakkeretezéseket, utólagos rátét díszítőelemeket. Ablakcsere esetén is gondoljunk arra, hogy a régi épületekhez továbbra is a faszervezetű nyílászárók illenek. Új homlokzatképzésnél kerüljük a monotóm hatású, csempeszerűen ragasztott kőutánzatok készítését.

Napkollektor és napelem elhelyezésénél az utcakép védelme érdekében az épület hátsókerti, udvari tetőfelületeit használjuk. Az elemek lehetőleg egy tömbben jelenjenek meg a házon.

Klímaberendezések kültéri egységeit ne helyezzük utcafrontra, keressünk számukra kevésbé hangsúlyos, védettebb, akár növényzettel takart helyet.

A riasztóberendezések külső egységének megjelenése szintén kényes lehet a főhomlokzaton. Itt is érvényes az a szabály, hogy az észlelési lehetőségeket nem rontva, de mégis finomhangolva a látványt, szerencsésebb az oldalhomlokzatra tenni az egységet.

A parabola antennák látványa nem az utcaképbe való, ezért javasoljuk az utcai homlokzattól távolabb, esetleg melléképületen elhelyezni őket, takarásban. Házunkon ne ezek a műszaki berendezések legyenek a legdominánsabbak.

A falu hagyományos házain a vakolt utcai homlokzatokon gyakori a kváder mintázat megjelenítése, a szabályos faragott kő falazat vakolat rovátkákkal történő ábrázolása. Homlokzat felújítás esetén ne tűnjenek el ezek a felület egyhangúságát megtörő díszítések.

A főutca néhány háza un. rópatégla falazatú főhomlokzattal készült. A legtöbbször még tagozatokkal is díszített látszó, sárgás-okkeres színű téglafelületek a szomszédos településeken is jellemző. Utólagos hőszigetelésnél ne fedjük el ezeket az értékes és nagy műgonddal készített homlokzati felületeket, használjunk belső oldali hőszigetelést ebben az esetben.

RÉSZLETEK

A községünk, az utcánk tele van azokkal a sokszor észrevételenül megbújó részletekkel, melyek visszatükrözik az itt élők gondosságát, érzékenységét. Így van ez az épületeinkkel is. Az építőmesterek tudása, kreativitása, arány- és szépérzéke hozta létre azt a sok „mélázó pillanatot” egy házon, vagy akár egy kerítésen, ami kerek-egésszé teszi a művet.

Vegyük észre ezeket a részleteket, melyek gazdagítanak egy-egy nagy homlokzatfelületet, érdekessé tesznek egy-egy kerítés oszlopot.

Őrizzük meg környezetünk tovább építésénél, házfelújításnál ezeket a kidolgozott vakolathímeket, kőfaragványokat, mívés kovácsolt kapukat.

Dengeleg hagyományos házainak utcai deszkaoromzatai egyszerűek, dísztelenek. Színezésük, anyaghasználatuk, formai kialakításuk a takarékos építészet üzenetét közvetíti. Vegyünk példát ezekről, hogyan válhat az utcai homlokzat élményszerűbbé egyszerű eszközökkel, túldíszítés nélkül.

Ugyanakkor a vakolt oromfalak részletgazdagságát is fontos megemlíteni és követni ezek igényességét.

Változó megjelenésű falusias területek

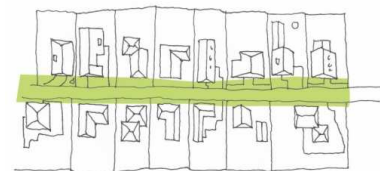
TELEPÍTÉS, TÖMEGFORMA, ANYAGHASZNÁLAT HOMLOKZATKÉPZÉS

A Sport utca területén is az oldalhatáron álló beépítés a jellemző, földszintes, magastetőű épületekkel. Ezt a kialakult rendet a még foghíjas telkek beépítésénél is vegyük figyelembe. A házat az utcafronton a többi épülettel egy vonalba, előkerttel építsük. Ezen a területen jellemzőbb a sátortető alkalmazása, de azért van nyeregtetőű ház is. Az ormfalas megjelenés itt nem jellemző. A tetőhajlásszög esetében igazodjunk környezetünkhöz, túl alacsony, vagy túl meredek tetőszögek idegenként hatnak ebben a közegben is. Természetesen igényes építészeti formaalakítással bármilyen tető készülhet, de annak indokoltságát esztétikailag is át kell gondolnunk.

Mivel az épületek az utcával egykorúak, ezért ezek homlokzati tagoltsága, nyílászáróik is építési korukat tükrözik. Ez azt jelenti, hogy nem kizárólagos elvárás az álló formátumú nyílászáró. Nagyméretű nyílászárókat inkább a funkcionális követelményeknek megfelelően az udvari homlokzatokra helyezzünk.

Itt sem javasoljuk a természetestől eltérő hatású felületek, élénk színek alkalmazását. A lábazatképzésnél használjunk kő, téglalaborkolatokat, a homlokzatvakolatok lehetőleg világos színekkel készüljenek, a tetőfedésnek leginkább cserépfedés illik az utcába.

Az utcai kerítés mindenképpen áttört hatású legyen, időtálló anyagból, visszafogott színezéssel.

Változó megjelenésű gazdasági területek

TELEPÍTÉS, TÖMEGFORMA, ANYAGHASZNÁLAT HOMLOKZATKÉPZÉS

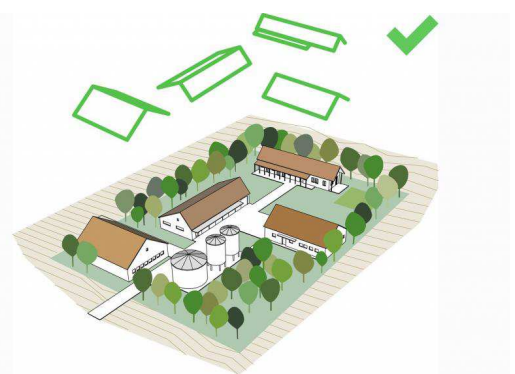
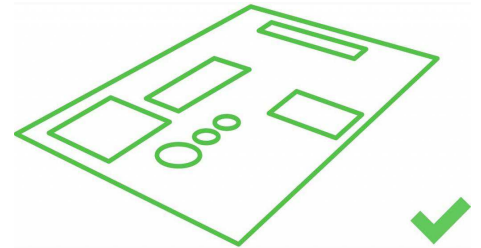
A gazdasági területeken új épület telepítésénél vegyük figyelembe a meglévő épület pozícióján túl a tájba, településképbe való illeszkedés követelményét is. Funkcionális tagoltsággal bontsuk fel a nagy alapterület -igényeket kisebb épülettömegekre, melyek jobban beilleszthetők a meglévő struktúrákba és alacsonyabb épületmagasságot eredményeznek.

A tájba, településképbe illesztés másik alapvető követelménye, hogy az új épület közterületeről is megjelenő anyaghasználata, homlokzati tagoltsága illeszkedjen a falusias települési karakterhez. A beépített területünket vegyük körül takaró és védő fásítással, hogy a lombok közé telepített épületek jobban elvegyüljenek az őket körülvevő természeti környezetben, vagy már beépített területekben. Az is fontos, hogy a telephelyeken folyó tevékenységek esetlegesen nem esztétikus látványa rejtve maradjon a közterületek felől. Ezek a növényzások egyben jó por és zajszűrők is, a lakóterületek védelmét a saját ingatlanunkon belül kell biztosítanunk.

A gazdasági épületek esetében egyszerű tömegekben gondolkodjunk, kerüljük a funkciótól is idegen összetett tömegek és tetők építését.

Bár a telephelyünkön sok minden rejtve marad, a gazdaságosság megfontolásból használt acélszerkezetek és burkolatok esetén is kerüljük az élénk színű, csillogó felületek alkalmazását. Gondoljunk a telepünkön kívüli környezetre, a tájképi feltárulkozásra. Akkor járunk el helyesen ha épülteink belesimulnak a táji, vagy települési környezetbe és nem harsognak a náluknál kisebb egységekből összerakódott lakóterületek mozaikjában.

A meglévő gazdasági egységeknél is a legegyszerűbb környezetbe illesztési mód lehet, ha az ingatlanhatárok mentén sövényt, takaró fásítást telepítünk, ami konzolidálja a kedvezőtlen hatású utcaképet.

Beépítésre nem szánt területek

A települést körülvevő határban változó intenzitással, de mindig is megjelent az építés igénye, mely elsősorban gazdasági célokat szolgál.

A külterületet nem beépítésre szánjuk, hanem sok szempontrendszeren nyugvó gazdálkodásra, ezért a benne létrehozott gazdálkodást segítő épületeinkre is legyen igaz a gazdálkodó építészet fogalma - ahol nem csak az építető, hanem a természet erőforrásaival is jól sáfarkodunk. A tájat nem átalakítjuk, hanem csak kiegészítjük az igényekből fakadó létesítményekkel.

Ezek az épületek a funkcionális elvárásaik mellett a tájbaillesztés követelményének is meg kell, hogy feleljenek. Vizuális környezetvédelemnek is nevezhető az a törekvés, amikor ezeknek a külterületi létesítményeknek (állattartó, tároló mezőgazdasági épületek, tanösvények építményei) a megvalósítása után sem sérül a tájképi látvány.

Az erdő-, és a mezőgazdaság szolgálatában álló épületeknél ügyeljünk a domborzati viszonyoknak megfelelő telepítésre, lehetőleg rétegvonal irányban illesszük bele a környezetükbe az új épületeket. Figyeljük meg és alkalmazzuk a már bevált hagyományos tömegformákat és arányokat. Gazdaságossági szempontok betartása mellett is gondolkodjunk természetes építőanyagok használatában, mert ezek jobban idomulnak az őket körülvevő természeti tájhoz. Kerüljük a távrolól is rikító színek, csillogó felületek megvalósítását. Gondoljunk az embert körülvevő állatvilágra is, az emberi tervékenység zavaró hatását a visszafogott színválasztással, anyaghasználattal mérsékelhetjük.

Építményeink tájba illesztését jelentősen segítheti az azok körül létesített takaró növényzet, fa- és cserjesávok, esetleg kúszó növényzettel befuttatott homlokzatok. A növénytelepítésekénél használjunk őshonos fajtákat, invazív jellegű, allergén növényzet ültetését kerüljük.

MAI PÉLDÁK

Akkor lesz szervesen fejlődő egy település, ha az építés hagyománya tovább él. Ez nem csak formai jegyeket jelent, hanem elsősorban egy viselkedési formát, mely az adott utca, falurész már ott álló házaihoz viszonyul.

A jó példaként bemutatott mai épületek nem csak az utcaképben arányosak, de építési programjukban is takarékosak, nem növik túl a szomszédot és egységben gondolkodva, azonos műszaki és építészeti idénnyel készülnek el.

A jelen építészete meghatározza a falu jövőjét. Ez akkor is igaz, ha a meglévő épületállomány felújításában, hasznosításában kell gondolkodnunk. Az építkezést kicsiben kell elkezdeni, a részleteiben mívesen megvalósított épületekből épül fel a vonzó településkép.

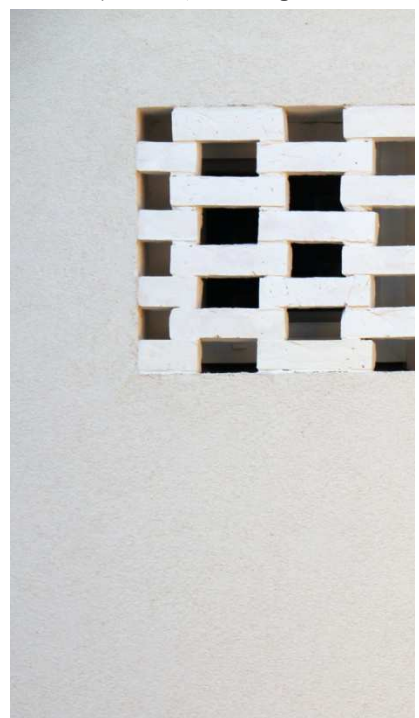
A bemutatott házak tágabb kitekintéssel kerültek a kézikönyvbe, nem csak Egyházasdengeleg, hanem a térségben található épületek fényképes illusztrációi is.

Az utcáfrontra oromfalas kialakítással épült ház időtálló téglaburkolattal, jó arányú nyílás-kiosztással kortárs módon utal vissza a hagyományos tömegformálásra és a helyben is megjelenlévő hasonló homlokzatképzésre.

Hagyományos anyagok és felületképzések új, mai megközelítésben.

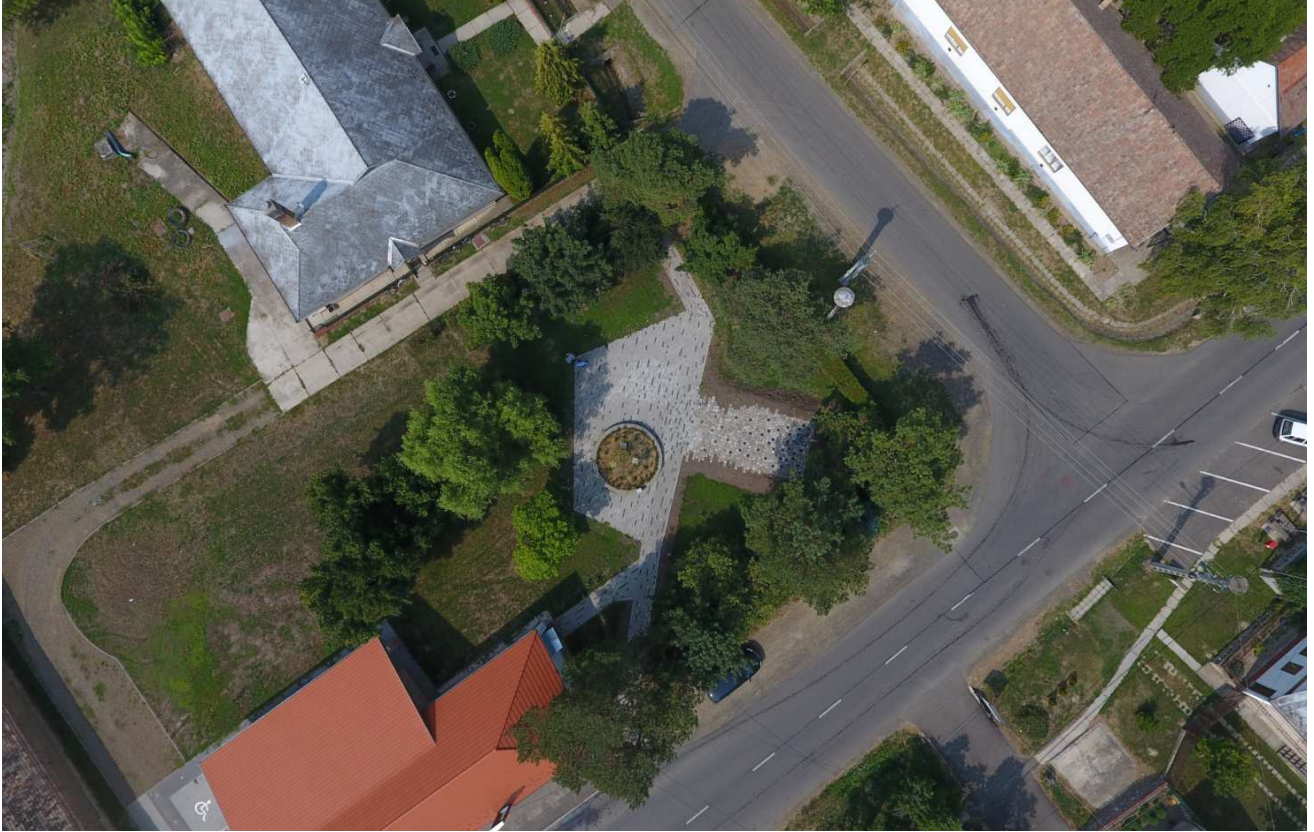
UTCÁK, TEREK

A Rákóczi út a település legrégebbi utcája, ahol szinte minden irányból feltűnik az evangélikus templom egész falut meghatározó karaktere.

A jó térarányokkal rendelkező utca kétoldalas beépítésű. A közintézmények környezetében jellemző a virágosítás, parkosítás. A hagyományos utcakép fejlesztéséhez jól illene a folyamatos utcafásítás gyümölcs- és díszfákkal. A faluközpontban lévő park környezetében kerékpáros pihenőhely, ívőkút építése javasolt, ami növelné a település turisztikai értékét és otthonosabbá is tenné a községet.

A Rákóczi utca déli része, ahol a spontán utcafásítás kiegészítése javasolt.

A Petőfi és Rákóczi utcák kereszteződésében található park felülnézeti képe.

A parkban megvalósult 56-os emlékmű.

Sport út északi vége, ahol további utcafásítással lehetne egységesíteni a változatok beépítésű utcaképet

Sport út és Petőfi út kereszteződésében lévő játszótér. Javasoljuk őshonos, nem allergén fák telepítését a játszószerkezetek megfelelő árnyékoltságának biztosítására és tovább ülő bútorokat a területre.

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

Hirdető- és reklámtáblák elhelyezésénél fontos szempont, hogy helyi szolgáltatásokat és termékeket jelenítsen meg. A multinacionális cégek hirdetései nem egy kis faluba valók.

A reklám legyen a reklámozó arca is, ezért fontos, hogy a közterületen megjelenő arculat mind grafikai tervében, mind anyaghasználatában igényes legyen. A településre látogató számára vonzó, ha a reklámtábla hordozza magában a Dengelegre jellemző helyi identitást. Legyen helyi íze a cégérnek is.

A kihelyezett hirdetőtáblák, cégfeliratok, intézményi feliratok, emléktáblák legyenek a házhoz illő, egyedi tervezésűek, melyek megvalósításához hozzáértő szakember segítségét vegyükhöz igénybe.

A táblák mérete, alakja igazodjon a hordozó felülethez, az épülethez. A figyelemfelkeltési igényünket fejezzük ki mértékletesen és igényesen. Az anyagválasztásnál mindig gondoljunk az időállóságra, hiszen a legtöbb hirdetési felület kültéren kerül elhelyezésre. Mívesen kidolgozott és ötletes üzletfeliratot, cégért készíttessünk, kerüljük a villódzó, harsány reklámtáblákat.

A községi programok hirdetőjének jó ötlet a helyi anyagokból igényesen összeállított falusi zsánerkép, ami átadja a rendezvény üzenetét, hangulatát.

A turisztikai célú információs és irányító táblák kihelyezésénél mindig gondoljunk a tájékoztatás, útbaigazítás egyértelműségének és aktualitásának fontosságára.

„Dengelegen élni jó” program logója

IMPRESSZUM

EGYHÁZASDENGELÉGI KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

Egyházasdengeleg honlapcíme: www.dengeleg.hu

Egyházasdengeleg e-mail címe: hivatal@dengeleg.hu

Egyházasdengeleg postai címe: 3043 Egyházasdengeleg, Rákóczi u. 79.

Telefon: +36-32-587-025

Polgármester: Berkes Balázs

polgármester e-mail címe: hivatal@dengeleg.hu

Főépítész: Karaba Tamás

főépítész e-mail címe: karaba.tamas@gmail.com

SZERKESZTETTE: Kovács Miklós/Kovaterv kft.

SZÖVEG: Karaba Tamás, Kovács Miklós

FOTÓ: Kovács Miklós

GRAFIKAI TERVEZÉS: Kovács Miklós

Egyházasdengeleg, 2017.

